

українському суспільстві спеціально опрацьованої та науково вивіреної державної політики розвитку мегаполісів, або мережі великих міст, що дозволить створити надійну основу соціально-економічної стабілізації країни в цілому.

Література

1. Бабаєв В. М. Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти: [монографія] / В. М. Бабаєв. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 306 с.
2. Довідник з історії України (А – Я) / [За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста]. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
3. Парк Р. Город как социальная лаборатория / Роберт Парк [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.urban-club.ru/?p=50>
4. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 р. / Держ. ком. статистики України. // <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Универсальный энциклопедический словарь. – М.: Науч. изд-во «Большая Рос. энцикл.», 1999. – С. 1351.
6. Шпенглер О. Закат Западного мира; Очерки морфологии мировой истории. Полное издание в одном томе / Освальд Шпенглер: [Пер. с нем.]. – М.: «Изд-во АЛЬФА-КНИГА», 2010. – 1085 с.
7. Park Robert E. The City / Robert E. Park, Ernest W. Burgess, Roderick D. McKenzie.– Chicago and London: The University of Chicago Press, 1984. – 156 p.

Корженко В. В., докт. філос. наук, професор
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК В КОНТЕКСТІ ТРАНСГРЕСІЙ ПОСТМОДЕРНА

Одним із його ключових понять, що стає предметом для аналізу в розвідках постмодернізму другої половини ХХ ст. і яке фіксує феномен переходу *непрохідної межі*, і перш за усе, – межі між можливим і неможливим є поняття *трансгресії* («трансгресія, – в розумінні М. Фуко, – це жест, що спрямований на межу», а в інтерпретації М. Бланшо, – «подолання нездоланої межі»). Зазвичай тут мається на увазі «старе» або світ наявного даного, який, окреслюючи сферу відомого людині можливого, замикає його своїми кордонами, кладучи край будь-якій перспективі «нового». Цей «обжитий» і звичний для будь-якої людини «відрізок історії» лише продовжує і збільшує вже відоме їй [3, с. 842].

Специфічною особливістю української дійсності є наявність декількох «непрохідних» чи надзвичайно важко прохідних меж (і в зв'язку з цим, наважилось назвати їх трансгресійними): між старим «соціалістичним» і новим ринковим суспільством, між старим надбанням в науці і можливістю для отримання нових знань, між соціально-економічним буттям генезису і розвитку

ринкового суспільства та буттям духовного (зокрема, науки). Подолання такої кількості меж є, на нашу думку, можливим лише для орієнтованої на інтелект людності (тобто «включення» власного розуму).

Проте, дана вимога виявляється надзвичайно важкою для її виконання, що пов'язано із специфічними особливостями архетипів культури. *По-перше*, цілком очевидно, що оволодіння «філософією серця» Г. Сковороди та П. Юркевича, за усіх її можливих переваг і національного та культурно-історичного значення, недостатньо для досягнення надзвичайно складного сучасного цивілізаційного соціально-економічного простору. Йдеться про те, що українське суспільство не за власної провини «випадало» із контексту природно-еволюційного розвитку європейської гуманітарної думки, не пройнялося європейською традицією «культу Розуму».

По-друге, навіть розвинута соціальність «страждає», як наголошує відомий соціальний філософ Н. Луман, на «тавтологію і парадокс у самоописах сучасного суспільства». Відтак, немає нічого дивного у тому, що в дослідженнях українських фахівців у сфері соціально-економічної науки (як, до речі, і в соціології, політології, культурології, філософії, літературознавстві, історії тощо) із публікації в публікацію (статті, монографії та ін.) «кочують» без розвитку в текстах одні і ті ж ідеї, смисли, факти, інтерпретації.

По-третє, виявляється, що існуюча абетка соціально-економічної діяльності та державно-управлінських практик – це *вчасне розв'язання життєвих проблем* (та їх попередження), що постійно виникають у суспільстві, тобто дія за принципом «виклик – реакція» з включенням усього наявного наукового потенціалу. Проте, таке кредо в життєдіяльності є характерним лише для сучасних розвинутих соціальних практик (європейці не керуються принципом цілеспрямованої діяльності за наперед визначеною теорією чи суб'єктивною точкою зору).

Як же є можливим, діючи за принципом «виклик – реакція», з'ясувати напрямок вектора соціальних змін?

Програма трансформації соціального універсуму за принципами розуму (Просвітництво) пов'язана, як відомо, з фундаментальними людськими цінностями (*свобода, рівність, солідарність, істина, права людини* та ін.), що набувають статусу загальнолюдських і визначають усю систему смислів, які входять до ідеї Європи.

Іншими словами, *«ідея Європи* орієнтує на постійну критичну саморефлексію і самооновлення:

- європейська орієнтація має усвідомлюватися не лише як взірцева («взірцями» мислить тільки соціальний утопізм, взірцеве мислення є типовою рисою тоталітарного мислення), а як *відправна точка відліку*, як початкова фаза соціокультурного та соціально-політичного мислення;
- у соціальних змінах (*реформування, модернізація, трансформування*) повинні (як вимога) ефективно використовуватись як наявні, так і *латентні* смисли ідеї Європи.

Діяльність будь-яких організованих соціальних структур, в тому числі і органів державного управління та органів місцевого самоврядування, потребує наукового обґрунтування нового розуміння *системи* та *системності*, яке диктується сучасними поглядами на соціальні практики.

Під *соціальною* практикою європейська гуманітарна думка має на увазі сукупність повторюваних соціальних дій, що набувають системного характеру під впливом реалізації певної соціальної мети та свого особливого комунікативного коду (соціокультурні норми, цінності, ідеально-типові риси тощо). Із такого розуміння соціальних практик з необхідністю напрашуються наступні висновки:

по-перше, можна наполягати на тому, що «системна діяльність» завдається науково вивіреною структурою відповідної організованої соціальності чи органу управління, який реалізує в життя конкретні та реальні соціальні програми;

по-друге, людина за своєю сутністю є розумною та діяльнісною істотою, отже, держава зобов'язана створити умови для реалізації пересічним громадянином своїх власних потреб та інтересів власними силами (свобода, право); саме на такому шляху є можливою правова держава та ліберально-демократичні соціальні практики.

Разом з тим, нищівні кризові соціально-економічні явища сучасного ринкового суспільства (остання чверть ХХ – початок ХХІ ст.) змушують суспільну думку шукати перспективні шляхи «прориву» в раніше неможливе: суспільство знань, інтелектуальну економіку, інноваційну діяльність тощо. Йдеться про поступове формування абсолютно нової парадигми суспільного поступу, що ґрунтується на «культурі Інтелекту» та самоцінності людини («без людини і для людини будь-яка діяльність втрачає сенс, лише людина і людське надають усьому смисли соціальному буттю»: соціально спрямована економіка, якісні управлінські послуги, взаємна довіра влади та громадян тощо).

Подолання трансгресій звичайним, еволюційно-природним шляхом є абсолютно безглуздою витівкою, нездійсненим завданням, адже це вимагає невиправданої втрати часу і ресурсів. Проте, сьогодні вже стає зрозумілим, що інституціональне забезпечення сталого розвитку великих міст та усіх територій держави, суттєва модернізація територіальної інфраструктури, правове забезпечення цивілізованих ринкових відносин стають можливими лише за наявності раціонального, науково осмисленого управління суспільством. Перш за усе, це стосується регіонального та місцевого рівнів якісного управління.

Майже усі складові «справедливого, якісного управління» вимагають здійснення управлінських функцій на *рівні, максимально наближеному до громадян* (йдеться про політику регіоналізму та дієве місцеве самоврядування). Не випадково 90-ті рр. ХХ ст. у Європі можна назвати *рухом за регіоналізм* та упровадження *принципів місцевого самоврядування*, оскільки в цей час європейським співтовариством прийнято:

- «Європейську Хартію місцевого самоврядування» (1985 р.);
- «Хартію про регіоналізм Європейського парламенту» (1988 р.);

- «Європейську хартію регіонального самоврядування» (1996 р.);
- «Декларацію щодо регіоналізму в Європі, прийняту Асамблеєю Європейських регіонів» (4 грудня 1996 р., м. Базель).

Європейська політика регіоналізму ґрунтується на таких основних ідеях, що розроблені в зазначених документах:

- *регіоном* вважається (за визначенням «Декларації щодо регіоналізму в Європі») адміністративно-територіальне утворення, що сформоване у законодавчому порядку на рівні, який є безпосередньо нижчим після загальнодержавного, та наділене політичним самоврядуванням;
- *регіони* мають стати невід'ємною складовою *демократії, децентралізації і самовизначення* шляхом залучення людей до усвідомлення своєї спільності та розширення можливостей їх *участі* у громадському житті.
- *різноманіття регіонів* щодо історичних, культурних, соціальних та географічних умов *є невичерпним багатством*, яке може слугувати загальному розвитку суспільства;
- лише на рівні регіонів можна *оптимально вирішувати* окремі складні економічні та соціальні проблеми, що є власними проблемами регіонів; регіон є найбільш вдалою організацією для вирішення регіональних проблем;
- на рівні окремих регіонів є ефективним *міжрегіональне партнерське співробітництво* та кооперація, включаючи національний, транскордонний та міжнародний рівні;
- регіони здатні взяти на себе *відповідальність за розвиток* тих галузей, де в них є перевага: зайнятість населення, захист навколишнього природного середовища, наука, туризм, окремі галузі економіки та ін.

Можна назвати приклади існуючих сьогодні регіональних повноважень в окремих країнах, зокрема, це стосується:

- регіональної економічної політики;
- регіонального планування, будівництва і житлової політики;
- телекомунікацій та транспортної інфраструктури;
- енергетики та навколишнього середовища;
- сільського господарства та рибацтва;
- освіти усіх рівнів (школи, інститути, університети, науково-дослідні установи і т. ін.);
- культури та засобів масової інформації;
- охорони здоров'я;
- туризму, відпочинку та спорту;
- поліції та громадського порядку тощо.

Європейці чітко визначають мету політики регіоналізації:

- *посилення ролі регіонів*, що взаємно доповнюють один одного, у процесі об'єднання суспільства;
- *вирівнювання* у розвитку усіх регіонів окремої держави (упровадження принципу солідарності) на основі надання їм фінансової автономії, розширення повноважень та відповідальності;

- розвиток справжньої реальної регіональної *самобутності* як загальнодержавного, національного багатства.

Цілком зрозуміло, що європейська політика регіоналізму не може успішно реалізовуватись без розробки науково обґрунтованої Стратегії розвитку держави з визначенням певних пріоритетів. Зокрема, такими пріоритетами можна вважати:

- розвиненість економіки на ринкових засадах (з акцентами на розвиток *конкуренції* та *соціальної сфери*), затребуваність науки та кваліфікованих кадрів суспільним господарством;
- розробка та реальне упровадження проекту розвитку *внутрішнього ринку держави*;
- перетворення науки на безпосередню продуктивну силу суспільства;
- формування «*суспільства знань*», упровадження механізмів інноваційного виробництва та менеджменту тощо.

При цьому слід враховувати той очевидний факт, що *основною ідеєю економічної думки* в історії її розвитку фахівці вважають таку ідею: цивілізовані ринкові відносини в будь-якій державі неможливі без створення дієвої системи, інфраструктури та інститутів *внутрішнього ринку* [1]. В свою чергу, розвиток внутрішнього ринку – це, перш за усе:

- розвиток *товарно-грошових відносин* у державі;
- укріплення *національної валюти* у розрахунках;
- розвиток (стабілізація) *кредитно-банківської системи*;
- забезпечення умов для зростання *зарплати* працівників до європейського рівня (формування «середнього класу»);
- природне (звичайне) наповнення державного бюджету, *пенсійного фонду* тощо.

Стара парадигма *експортно-орієнтованої* економіки, що понад два десятиліття упроваджувалась в Україні призвела, як свідчать соціальні практики українського буття, не просто до проблем у соціально-економічному розвитку регіонів і держави в цілому, а до глухого кута: консервування «нижнього шляху» розвитку (*low road to competitiveness*). «Нижній шлях» розвитку, як відомо, означає орієнтацію на експорт сировини та напівфабрикатів, а також залучення інвесторів на сировинні ресурси та дешеву робочу силу [2].

Цей шлях може бути лише «*перехідним етапом*» до так званого «верхнього шляху» ((*high road to competitiveness* – економічне зростання за рахунок «економіки знань» чи «інтелектуальної економіки», упровадження новітніх *технологій*, розвитку власних НДДКР, *інноваційного* виробництва та менеджменту [2]), але цей перехідний етап, на наш погляд, мав би давно закінчитися.

І, нарешті, можна наважитись на варіант відповіді стосовно питання з чого починати, якщо мати на увазі *межу* між можливим і неможливим (*трансгресії* щодо української дійсності) та важкий (кризовий) стан економіки.

Осмилення проблем сталого розвитку держави повинно починатись з термінової розробки і упровадження «з коліс» науковцями та практиками проекту (сучасна технологія проектного менеджменту) обґрунтованої стратегії розвитку внутрішнього ринку держави, яка має включати:

(1) проекти громадського розвитку:

- будівництво сучасних доріг;
- модернізація залізничних шляхів, автошляхів;
- будівництво доступного та соціального житла;
- капітальний ремонт житлового фонду, лікарень, шкіл;
- створення умов для розвитку науки тощо;

(2) створення реальних умов для трудового самозабезпечення громадян (інституціалізація малого та середнього бізнесу, щадячий податковий тиск і т. ін.);

(3) максимально можливе залучення *крупного виробника* на внутрішній ринок (новітні технології виробництва);

(4) розвиток сільськогосподарського виробництва;

(5) визначення пріоритетних напрямів розвитку крупних промислових підприємств та виробництва (с/г машинобудування, автомобілебудування, космічна галузь тощо), які має підтримувати держава;

(6) «раціоналізація» діяльності (здіяння науки, «мозковий штурм» тощо) для здійснення всіх соціально-економічних перетворень у суспільстві тощо.

Література

1. Базилевич В. Д. Метафізика економіки: [монографія] / Віктор Дмитрович Базилевич, Володимир Васильович Ільїн. – К. : Знання, 2007. – 718 с.
2. Попова В. Конкурентоспроможність економіки України: джерела формування та соціальні наслідки / В. Попова // Економіка України. – 2008. – № 8. – С. 4–13
3. Постмодернізм. Енциклопедія. – Мн. : Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001. – 1040 с.

Брандт Г. А., докт. филос. наук, доцент, професор
НОУВПО Гуманитарный университет г. Екатеринбург, Россия

БОЛЬШОЙ ГОРОД: ОДИНОЧЕСТВО В ТОЛПЕ

В докладе речь идет о процессе возникновения в крупных российских городах неформальных социальных сообществ, существенно влияющих на образ жизни их членов. Примером такого сообщества является, например, общероссийское движение малых православных братств, одно из которых находится в Екатеринбурге. Содержание и алгоритм совместной жизни данного сообщества и явились основным предметом рассмотрения в представленном материале.

Давно стало общим местом утверждение, что город, будучи основной топологической формой социальности современного человека, в